

Брюксел, 11 юни 2024 г.
(OR. en)

10251/1/24
REV 1

SOC 392
EMPL 223
ECOFIN 603

БЕЛЕЖКА

От:	Комитета за социална закрила
До:	Комитета на постоянните представители/Съвета
Относно:	Основни заключения от Доклада за адекватността на пенсиите за 2024 г. на Комитета за социална закрила и на Европейската комисия – <i>Представяне от председателя на Комитета за социална закрила</i>

Приложено се изпращат на делегациите основните заключения от Доклада за адекватността на пенсиите за 2024 г., финализиран от Комитета за социална закрила на 16 май 2024 г.

Основните заключения ще бъдат представени от председателя на Комитета за социална закрила на Съвета по заетост, социална политика, здравеопазване и потребителски въпроси на 20 юни 2024 г. и се очаква да бъдат одобрени от Съвета чрез заключенията на Съвета относно адекватността на пенсиите (док. 10550/24).

Пълният доклад е поместен в док. 10251/24 ADD 1.

Профилите на държавите са поместени в док. 10251/24 ADD 2.

ДОКЛАД ЗА АДЕКВАТНОСТТА НА ПЕНСИИТЕ ЗА 2024 Г.

ОСНОВНИ ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Докладът за адекватността на пенсиите за 2024 г., изготвен съвместно от Комитета за социална закрила (КСЗ) и Европейската комисия, подкрепя националните усилия за осигуряване на адекватни доходи за старост в съответствие с принцип 15 от Европейския стълб на социалните права. В доклада се анализира до каква степен пенсионните системи осигуряват адекватен доход при пенсиониране, т.е. **предотвратяват бедността в напреднала възраст и запазват доходите на мъжете и жените за периода на тяхното пенсиониране**, както понастоящем, така и в бъдеще. Трите години, предшестващи настоящото издание, бяха белязани от изключителни предизвикателства, с които се сблъскаха европейските общества и икономики: пандемията от COVID-19, последвана от период на висока инфлация, и увеличаване на разходите за енергия, предизвикани от агресивната война на Русия срещу Украйна. Междувременно структурните предизвикателства, свързани с мегатенденции, като демографските промени и променящия се свят на труда, продължават да бъдат все така неотложни. В този контекст в доклада се изтъкват следните основни заключения.

— Настоящата картина на адекватността на пенсиите остава смесена —

1. **Рискът от бедност и социално изключване за възрастните хора продължава да нараства от 2019 г. насам, обусловен от нарастващата относителна бедност поради доходите, въпреки намаляващите материални и социални лишения.** През 2022 г. повече от един на всеки пет души на възраст 65 и повече години е бил изложен на риск от бедност или социално изключване в ЕС. Това представлява 18,5 милиона души, като броят им нараства както поради нарастващия процент на бедност, така и поради застаряването на населението. Въпреки че продължават да съществуват значителни различия между държавите, възрастните жени са изправени пред по-висок риск от бедност, отколкото мъжете във всички държави. **Хората в напреднала възраст, по-специално жените, обикновено са изложени на по-висок риск от бедност.** През 2022 г. почти една от всеки четири жени в ЕС на възраст 75 и повече години е била изложена на риск от бедност или социално изключване.

2. **Доходите на възрастните хора в ЕС остават средно под 90 % от доходите в трудоспособна възраст**, със значителни разлики между жените и мъжете и между държавите. Пенсионните обезщетения възлизат средно на около три пети от трудовия доход към края на трудовия стаж. Неравенството в доходите сред по-възрастните хора намаля от 2019 г. насам, което вероятно отразява широките мерки за защита на пенсионерите с по-ниски доходи по време на неотдавнашните кризи.
3. **Увеличаването на очакваната продължителност на живота в ЕС се забавя през последното десетилетие.** Тази дългосрочна тенденция беше изострена от прекомерната смъртност по време на пандемията от COVID-19, тъй като броят на възрастните хора намаля между 2020 г. и 2022 г., а очакваната продължителност на живота на 65-годишна възраст отбеляза спад. Делът на годините в добро здраве в оставащата очаквана продължителност на живота в напреднала възраст обаче се запазва стабилен като цяло в целия ЕС от началото на века.
4. **Средно един европеец може да очаква да прекарва 21 години от живота си в пенсия и да получава пенсия.** Това е малко по-малко, отколкото през 2019 г., поради пандемията от COVID-19. Средният период на получаване на пенсия варира от 15 до 25 години, което отразява националните различия в пенсионната възраст и очакваната продължителност на живота. Връзката между продължителността на трудовия живот (средно 41 години) и пенсионирането е много различна в рамките на ЕС-27 и Норвегия.
5. **Необходимостта от здравеопазване и дългосрочни грижи се увеличава с възрастта и е свързана с по-висок риск от бедност. Задоволяването на нуждите от грижи в напреднала възраст продължава да бъде критично социално предизвикателство.** Общите разходи за дългосрочни грижи без обществена социална закрила могат да бъдат много високи в сравнение с пенсионните доходи на по-възрастните хора, по-специално на тези с по-изострени нужди. Жените живеят по-дълго в лошо здравословно състояние от мъжете и по-често се нуждаят от грижи, като същевременно имат по-ниски доходи. Системите за социална закрила подкрепят жизнения стандарт на възрастните хора в Европа чрез различни комбинации от политики, по-специално от пенсии и предоставяне на дългосрочни грижи. Системите с ниска адекватност на пенсиите и ниско покритие на нуждите от дългосрочни грижи са изправени пред особени предизвикателства по отношение на поддържането на достоен стандарт на живот за възрастните хора, нуждаещи се от грижи.

6. **През периода 2020—2023 г. кризисният контекст временно промени динамиката на пенсионната реформа, тъй като всички държави членки въведоха извънредни и временни мерки. В същото време продължи общата тенденция към трайно укрепване на механизмите за адекватност.** През този период основните тенденции в реформите включваха: подобряване на достъпа и натрупване на права; насърчаване на по-дълъг трудов живот и по-късно пенсиониране чрез положителни стимули и по-голяма гъвкавост при пенсионирането; и укрепване на защитните мрежи за борба с бедността чрез реформи на основните и минималните обезщетения. Някои държави членки също така проведоха реформи за засилване на ролята на капиталовите пенсионни схеми и насърчаване на индивидуалните права.
7. **Предвижда се коефициентите на заместване на пенсиите за дадена кариера да намалее през следващите четири десетилетия, което потвърждава резултатите от предишния анализ.** Дори да се отчита прогнозираното увеличение на продължителността на кариерата и законоустановените увеличения на пенсионната възраст, в повечето държави се очаква коефициентите на заместване да намалее както за жените, така и за мъжете, дори ако прогнозният размер на спада варира значително. Това е в съответствие със симулациите, които показват, че се очаква доходите от пенсии на глава от населението да намалее. Възрастта за пенсиониране остава ключов фактор, който обяснява настоящите и бъдещите пенсионни обезщетения. Въпреки че пенсионирането две години преди пенсионната възраст води предимно до временно или леко намаляване на пенсиите, работата след пенсионна възраст обикновено води до значително увеличение на процента на заместване.

8. **Пенсионните системи и данъчното облагане оказват влияние върху равнището и (пре-)разпределението на доходите след пенсиониране и върху бъдещото развитие на адекватността.** Пенсионните доходи остават по-равномерно разпределени от доходите от труд. Лицата с ниски доходи имат по-високи коефициенти на заместване на пенсиите във всички държави, докато краткосрочната кариера намалява коефициента на заместване по-малко от пропорционално, въпреки че това невинаги може да е достатъчно, за да измъкне хората от бедността. Очаква се неравенството в доходите в напреднала възраст да остане стабилно през следващите десетилетия.
9. **Пенсионните системи не осигуряват еднаква защита на всички прекъсвания на кариерата.** В повечето държави прекъсванията за отглеждане на дете са относително добре защитени, докато намаляването на пенсиите за безработица е малко по-голямо. Степента, в която се зачитат периодите на инвалидност, варира в отделните държави. Повечето държави биха компенсирали предоставянето на грижи за зависими членове на семейството и биха предоставяли пенсия, която е малко по-ниска от тази за непрекъснатата кариера.

10. **По-голямата част от възрастните хора са жени, което превръща неравнопоставеността между половете в напреднала възраст в особено социално предизвикателство.** Живеенето сам в напреднала възраст допълнително увеличава риска от бедност за жените в сравнение с мъжете. Въпреки че разликата между средните пенсии на мъжете и жените продължава да намалява, оставащите различия между половете по отношение на бедността в напреднала възраст, размера на пенсиите и пенсионното покритие свидетелстват за трайни неравенства. Разликата в пенсиите на жените и мъжете (26 % на равнище ЕС през 2022 г.) се корени в натрупаните разлики по време на професионалната кариера: по-ниско заплащане за жените, по-кратка и/или прекъснатата кариера, включително поради задължения за полагане на грижи; и повече работа на непълно работно време. По-ниската финансова грамотност може да възпрепятства пенсионното планиране на жените, като изисква мерки за финансово образование и прозрачност на пенсиите.

11. **Справянето с неравенството по отношение на продължителността на живота е предизвикателство за пенсионните политики.** Хората с по-високо образование могат да очакват да живеят по-дълго в пенсия, отчасти поради фактори, свързани с начина на живот, и тази разлика е особено изразена сред мъжете. Хората с висока образователна степен навлизат и напускат пазара на труда значително по-късно от хората с по-ниско образование. Тези разлики в очакваната продължителност на живота и във възрастта на навлизане и напускане на пазара на труда могат да окажат регресивно въздействие върху разпределението. Тъй като много държави увеличават пенсионната възраст в отговор на увеличаващата се продължителност на живота, може да се наложи пенсионните системи да адаптират възможностите за пенсиониране за различните кариерни профили, за да се предотврати натрупването на неравенство.
12. **Начинът, по който неравенството в трудовите доходи се изразява в неравенство в пенсиите, зависи до голяма степен от прогресивността на пенсионната система.** В ЕС-27 и Норвегия пенсионните системи компенсират средно една четвърт от неравенството в доходите, натрупано през трудовия живот. Прогресивността на пенсионната система зависи от такива характеристики като фиксирани обезщетения и обезщетения с условия за имуществено състояние, тавани на пенсиите, зависещи от вноски, и намалени права при високи доходи.
13. **Предвижда се пенсиите на самостоятелно заетите лица да бъдат средно с една трета по-ниски от тези на наетите лица на пълно работно време със сходна кариера поради различия в правилата и в средните доходи.** Фиксираните или по-ниските ставки на вноските, ниската осигурителна основа или опростените пенсионни или данъчни режими често водят до ниски прогнозни пенсии за самостоятелно заетите лица. В някои държави работниците с нестандартни форми на заетост може да срещнат трудности при достъпа до пенсии поради изисквания за минимални доходи или работно време или ограничени възможности за натрупване на права.

14. **Европейските пенсионни системи и антикризисните мерки смекчиха въздействието на кризата с COVID-19 върху настоящите и бъдещите пенсии.** Изплащаните пенсии не бяха намалени в номинално изражение. Въздействието на кризата върху бъдещите пенсии беше ограничено благодарение на: разширено използване на схеми за запазване на работни места, при които като цяло се натрупват пенсионни права; субсидирани пенсионни вноски; удължаване на срока на защита при безработица и отпуск по болест; и специфични мерки в полза на самостоятелно заетите лица. През този период обаче капиталовите пенсионни схеми бяха подложени на голяма нестабилност.
15. **Въпреки че инфлационната вълна, наблюдавана през 2022—2023 г., намали реалната стойност на пенсиите в повечето държави членки, покупателната способност на пенсионерите все още е добре защитена в сравнение с тази на населението в трудоспособна възраст.** Мерките в подкрепа на пенсионерите включваха редовна индексация и извънредни увеличения на обезщетенията, добавки към пенсиите и други парични обезщетения. Тъй като пенсионерите с ниски доходи са по-уязвими по отношение на високата инфлация, много държави дадоха приоритет на тяхната защита чрез минимални обезщетения или целенасочени мерки за подпомагане.
16. **Индексирането на пенсиите е ключов политически лост за защита на пенсионерите от намаляване на доходите.** Индексирането на пенсиите в дългосрочен план обаче не съответства напълно на увеличението на доходите от труд в повечето държави. Въпреки че индексацията на заплатите обикновено е по-благоприятна за пенсионерите, отколкото индексацията на цените, тази ситуация беше обърната през последния период на висока инфлация. Честотата на индексацията също е от ключово значение за запазване на адекватността по време на стабилен растеж на цените.

С оглед на тези наблюдения Комитетът за социална закрила и Комисията считат, че усилията за прилагане на Европейския стълб на социалните права трябва да продължат. Приобщаващите и стабилни пазари на труда са от ключово значение за поддържането на адекватни пенсии в едно застаряващо общество. ЕС следва да продължи да подкрепя националните политики за осигуряване на адекватни пенсии чрез широка комбинация от политики, включително чрез преодоляване на неравенството между половете по време на трудовия живот, смекчаване на въздействието на задачите за полагане на грижи и осигуряване на социална закрила по отношение на нуждите от грижи. Постоянните усилия за изпълнение на [Препоръката на Съвета относно достъпа на работниците и самостоятелно заетите лица до социална закрила](#) и [Препоръката на Съвета относно достъпа до финансово приемливи висококачествени дългосрочни грижи](#), включително подкрепата и наблюдението на действията в рамките на Комитета за социална закрила, са важен принос за поддържането на висок стандарт на живот за по-възрастните европейци. Както се призовава в [набора от инструменти в областта на демографията](#), политиките на ЕС и националните политики следва да спомогнат да се гарантира, че хората в Европа могат да изпълнят своите стремежи, включително чрез овластяване на по-възрастните поколения и поддържане на тяхното благосъстояние.

Адекватността и устойчивостта на социалната закрила в напреднала възраст изискват непрекъснато наблюдение и анализ, включително тясна координация между анализа на устойчивостта на разходите, свързани със застаряването, и адекватността на пенсиите и дългосрочните грижи. Във връзка с това ще бъде организирано съвместно обсъждане на Доклада за адекватността на пенсиите за 2024 г. и на Доклада относно застаряването на населението. КСЗ и Комисията отново ще докладват относно адекватността на пенсиите и дългосрочните грижи през 2027 г. По този начин те ще се стремят да разработят съгласуван анализ на адекватността на пенсиите и дългосрочните грижи чрез съвместен доклад, ако това е осъществимо, както и да засилят допълнително полезните взаимодействия с Доклада относно застаряването на населението.